

Rondblik

Over de trek van gereformeerden naar het vrije baptisme

Hoe gereformeerden uit koers raken (2)

H. Veldman

In het actuele krachtenveld van de moderne leefcultuur (zoals we die schetsten in ons vorige artikel) hebben gelovige christenen met ‘allerlei winden van leer’ te maken. Daarin is het fenomeen baptistengemeente (of evangelische groep) voor velen een heel boeiend gegeven.

Baptisten boeien

Het baptisme is van oorsprong niet Nederlands, het is hier geïmporteerd, uit Duitsland. Het begon omstreeks 1845 in de omgeving van Stadskanaal met een herdoop in een veensloot. De eerste voorganger daar was dr. Johannes Elias Feisser (1805-1865), die eerder aan de Nederlandse Hervormde Kerk was verbonden. Het motief voor hem en zijn volgelingen zat hem vooral in de dorheid en de onwaarachtigheid van de NHK. Een zaak waartegen ook de afgescheidenen van Hendrik de Cock (1801-1842) zich keerden! Maar hoe afgescheiden deze baptisten zich ook toonden - ze hebben nog geprobeerd het met de afgescheiden kerken eens te worden! - al gauw begaven ze zich niet naar het gereformeerde spoor. Doop en verbond bleken de voornaamste geschilpunten te zijn. Nu moeten we nog wel even opmerken dat baptisten hun onderlinge eenheid niet hebben bewaard: de Unie-Baptisten houden er nog wel een kerkelijk verband op na, de ‘vrije’ baptisten niet. Zij zijn organisatorisch echt vrij, ongebonden, onafhankelijk van elkaar.

En ze trekken veel belangstelling. U ziet het al gauw bij de eerste kennismaking. De feiten spreken hun taal. Alles bij hen lijkt lekker te lopen, spontaan, levendig, blij, men is attent op elkaar. Ook als het een grote massa betreft. Hun kerkdienst is op allerlei momenten zo opvallend informeel. De zang wordt begeleid door mensen met muziekinstrumenten van allerlei slag en soort. Getuigenissen van gelovigen maken soms diepe indruk. De preek is in de regel een verhaal waar men een warm gevoel bij krijgt. Om jaloers op te worden.

En verder loopt de interne organisatie van de gemeente ook prima: het is één en al leven, het bruist van energie - ook op doordeweekse dagen. En men vindt het fijn dat je voldoende geestelijk voedsel krijgt in één (lange) dienst per zondag. Wat is er dan veel vrijheid.

Ja, je moet als aspirant-lid soms nog wel via een soort stage met dit alles kennismaken en je erin leren thuis voelen. Maar als na verloop van tijd alle belemmeringen uit de weg geruimd zijn, en je bent van je geloofskeuze voor 100% overtuigd, dan word je via de doop door onderdompeling ingelijfd in deze ideale gemeente.

Deze stap hebben sinds 1845 duizenden mensen in Nederland gemaakt - vaak was hun eerdere kerkadres er één van gereformeerde signatuur. Maar ook niet-gelovigen maken de keus voor het baptisme.

Kerkverlating gewettigd?

Op dit punt aangekomen wil ik even halt houden. Het ziet er natuurlijk allemaal heftig en prachtig uit. Maar wat is er bij die doop te beluisteren in de getuigenissen van die leden die de gereformeerde kerk hebben verlaten? Meer dan eens scherpe kritiek. En die is zeker niet altijd terecht. Er zit vaak een element in van afreageren op en afrekenen met een verleden dat gestempeld was door het gereformeerd belijden en beleven. De keus is daarmee duidelijk anti-gereformeerd. Dat mag duidelijk zijn.

Maar het kan zijn dat er van dingen wordt getuigd die ook nog niet zijn tegen te spreken. Over iets dat in de gereformeerde kerken fout gaat, waar dingen stuk lopen, verhoudingen niet meer zo zijn als het zou moeten...!

Wij zullen *niet kunnen en niet mogen* ontkennen dat er in de gereformeerde kerk van alles fout gaat. Maar, zo vraag ik wel, is dat dan een wettige reden voor kerkverlating? Moet je daar dan voor vluchten? En je verantwoordelijkheid voor je gemeente maar inleveren? Bovendien mag je je echt afvragen: zijn de baptisten dan werkelijk een paar straten verder dan de gereformeerden in de heiliging van het leven? Hebben zij 'meer van de Geest' dan wij? Zijn ze misschien dusdanig bekeerd dat daar geen ernstige zonden meer worden gedaan - en ook niet meer kunnen worden gedaan? Is bij hen dan de 'ware kerk'?

Maar dan wil ik nog wel even verder doorvragen. Stel nu eens dat alles in zo'n gemeente zo ideaal is als we hier schilderen. Dan vraag ik: is dat dan wel een reëel en bijbels verantwoord beeld? Kan een dergelijke kerk in deze bedeling er wel ooit zo uitzien? Misschien gaat het een tijdje goed. Maar we moeten na verloop van kortere of langere tijd constateren dat deze opwekking maar betrekkelijk zwak van karakter en daarbij vaag van inhoud was. Lijkt het dan niet even opgeklopt als slagroom dat na verloop van tijd toch inzakt en vervlakt? Want wat gebeurt er bij de achterdeur van zo'n gemeente? Hoe velen raken niet teleurgesteld in de persoon van de voorganger? Of in de manier van gemeente-zijn? Er zijn enkelen die terugkomen in hun vroegere gemeente! Misschien denkt u dat ik wat overdrijf. Of dat ik graag negatief wil doen. Nee dus, daar wil ik me geen moment mee bezighouden. Ik wil niet op mensen afgeven. Hun motieven kunnen heel zuiver lijken. Maar wel wil ik hun denkbeelden beoordelen. Want hun keuze staat niet los van elementaire geloofszaken die we nu aan de orde willen stellen.

Het geloofsthema van de doop

En het eerste thema raakt meteen een centrale kwestie, namelijk die van de doop. Men wordt immers lid na *opnieuw gedoopt* te zijn... Herdoop, een tweede doop? Nee, men stelt dat nu pas een echte doop met de Heilige Geest wordt bediend.

Tegen deze bediening hebben we zeer ernstige bedenkingen. En ik wil ze u ook in het kader van de geloofsleer zo helder mogelijk voorstellen.

Deze kernkwestie roept de volgende vragen op: is de tweede doop, de wederdoop dus, als keus van de bekeerde, gelovige mens voor God, niet een ernstige *belediging* van God, die deze mens al bij zijn eerste doop bij zijn voor- en achternaam riep en hem met heel zijn persoon inlijfde in zijn verbond? Belediging...! Want wie maakt in Gods verbond eigenlijk de dienst uit? Ben ik het zelf die in mijn eigendunk, in mijn religieuze zelfgenoegzaamheid, zelf het moment bepaal waarop ik bij mezelf voldoende geloofskenners heb kunnen constateren, om die vervolgens bij God te presenteren als mijn bijdrage om toegelaten te worden tot zijn gemeenschap? Met woorden op de lippen als: 'O God, ik ben nu zover gekomen dat ik U wil ontmoeten en bij U in het verbond wil leven. Nu ik dit wil, wilt U mij nu echt aannemen?'

Mijn wil bepaalt of ik bij God wil horen? Dat klinkt zuiver arminiaans, ofwel remonstrants. 'Ik kies voor God, dus moet God nu wel voor mij kiezen.'

Maar dit kan echt niet! Denkt men zo te kunnen omgaan met de heilige God? Dit is toch pure hoogmoed, die we verre van ons moeten houden! Wij hebben ons toch strikt te houden aan de door God gestelde orde van zijn verbond? Daarin heeft Hij *het initiatief* genomen en de natuurlijke mens - die baby van een paar weken - tot Zich geroepen, terwijl die nog geen enkel besef had van zijn natuurlijke status (want hij is een baby)! Dat mensje mag al op de jongst mogelijke leeftijd een fundamentele statusverandering ondergaan, namelijk die van de principieel trouweloze en goddeloze mens tot die van het kindschap van God. Hij wordt begenadigd met zijn beloften, met de liefde van Christus en de beloftevolle werking van de Heilige Geest! Lees het doopformulier er maar op na. We vragen hierbij ook: laten we God nog God, die zelf als Hoogste Majesteit de orde bepaalt in het leven in zijn verbond met de mensen? Of gaat men God zien als een vriendelijke bondgenoot die - vanwege zijn onmisbaarheid - op elk door ons gewenst moment door ons moet in te schakelen zijn om het gelukkige, eeuwige leven te verkrijgen?

Ik acht deze *zelfbepaling* een van de meest ernstige dwalingen uit de kring van deze 'wederdopers'. *Een gronddwaling die veel dingen in Gods werkelijkheid op de kop zet!*

Immers, als hiermee duidelijk wordt hoe deze verhoudingen er werkelijk uitzien, en we zien in hoe de orde in Gods verbond met de mens op zijn kop wordt gezet, dan is het ook tijd om de houding van de zelfkiezende mens te kwalificeren als *één stuk eigenwillige godsdienst*. Hier zou men - per consequentie - zelfs kunnen spreken van humanisme in een religieus gekleurd jasje.

En ieder die zijn Bijbel ook alleen maar in hoofdlijnen kent, weet dat de heilige God een dergelijke houding van ons grondig afkeurt. En die ook veroordeelt. Het geeft - ondanks alle vrome religiositeit - Hem niet de eer die Hem toekomt. Het geeft de mens een status van meewerkende vriend en bondgenoot die zelf zijn moment van medewerking bepaalt. Deze houding negeert bovendien alles wat God al in het leven van die mens heeft gedaan met de doop en de belijdenis van het geloof! Het is een *miskennis van Gods werk in ons leven* als we een keus voor wederdoop maken. Dit alleen al zal de toorn van God oproepen over een geslacht dat in eigenzinnigheid en dus eigenwilligheid zijn eigen heilsroute wil bepalen.

Andere geloofsthema's

Wat we hier schilderen, is intussen niet alleen maar een kwestie van een herdoop, maar daar zit zoveel meer aan vast. Men kan in de kringen van baptisten en evangelischen een enorme diversiteit aan religieus gedachtegoed tegenkomen. Deze verscheidenheid wordt mee in de hand gewerkt door *het ontbreken van een nauwkeurig omschreven belijdenis*. De vrijheid die men daardoor krijgt, laat ook de deuren openstaan voor meerdere dwalingen. Waarmee zeker niet gezegd is dat elke voorganger (en iedere gemeente) dit dan ook allemaal maar tolereert of accepteert. Gelukkig niet. We denken intussen aan de volgende thema's:

- Welke *Godsopvatting* kan men aantreffen? Wordt die niet eenzijdig: God is alleen maar liefde? Is er voor zijn toorn wel voldoende aandacht? Het kan zomaar gebeuren - ook onder gereformeerden - dat we van God een *eenzijdige voorstelling* krijgen. Maar: gij zult u geen gesneden beeld maken...!
- Wie is de *Heilige Geest*? Wordt het werk van de Geest nog wel beleden als van Hem die Here is en levend maakt, en die ons in de waarheid leidt? Die ons de grote schatten van *het heil in Christus* uitdeelt? Die Zich bedient van het geschreven Woord? En die zijn kerk daaraan bindt en daardoor leidt! Of moeten we Gods Geest misschien meer zien als de 'goddelijke motor' achter allerlei spectaculaire activiteiten, zoals gebedsgenezing, het spreken in tongen, exorcisme (= duiveluitbanning), enz.?
- Welk *mensbeeld* bepaalt het denken en doen? Staat de principiële ellende van de mens, de erfzonde, zoals we in HC Zondag 2 en 3 belijden, nog recht overeind? Maar als dat niet zo zeker is, dan staat ook de verlossing door Christus en onze dankbaarheid in een totaal ander licht! Het oeroude semi-pelagianisme ligt hier op de loer (= de mens is van nature nog niet zo slecht).
- Wat is de betekenis van het *verbond* tussen God en zijn volk? Is daar ook plaats voor kinderen? Of gold dat alleen in het Oude Testament? En is met het Nieuwe Testament het verbond met Abraham voorbij? En wat houden de *beloften* van het verbond precies in?
- Leidt bekering en levensheiliging in de gedachten van velen toch tot een hoog besef van *zondeloosheid*? En ligt het perfecte mensenleven dan binnen handbereik?
- Welke plaats heeft de *wet van God*? Wordt die wet hier nog wel afgekondigd en verkondigd? Veel evangelischen (niet allen!) neigen o zo gemakkelijk tot de leer van het antinomisme: de wet geldt niet meer voor mij. Immers, ik sta als verlost mens echt verheven boven de wet.
- Wat is de plaats en de taak van *de kerk*, de gemeente in dit alles? En als de kerk nu eens niet alleen uit pure gelovigen bestaat? En als ze geen spectaculaire activiteiten meemaakt, is dat dan een dorre, dode gemeente? Men kan toch de doorgaande zuivere prediking, de zuivere bediening van de sacramenten en de beoefening van de kerkelijke tucht niet als bijkomende kenmerken zien? Ik wijs hier dus op de kenmerken van de kerk zoals wij die in de artikelen 27-29 van de NGB belijden. De normativiteit van de belijdenis is hier van wezenlijk belang.

Het antwoord op bovenstaande vragen zal ik nu niet uitwerken. Maar ik wil er nadrukkelijk op wijzen dat ieder die in geloofszaken aan fundamentele thema's gaat wrikken, daarmee alle andere geloofsthema's een nieuwe plaats moet geven. En hij zal ook ontdekken dat het eindresultaat een

nogal andere dan een gereformeerd-katholieke geloofsbelijdenis oplevert, ook al zullen er voor een deel dezelfde klanken gehoord worden als in onze belijdenis. Maar we moeten hier nooit alleen op de klank afgaan. En we moeten hier al helemaal niet naïef zijn.

Proces van ontworteling

Nu kan iemand - bijna ongemerkt - een ontwikkeling doormaken waarbij hij op een zeker moment het punt bereikt dat hij zich los wil maken van de gereformeerde kerk en over wil gaan naar een baptistische of evangelische gemeente. Zijn onttrekking roept bij ons de vraag op: wat is in de voorafgaande tijd zo kenmerkend geweest voor de geestelijke ontwikkeling van zo iemand? Het antwoord daarop wil ik aangeven met twee tegengestelde woorden uit de natuur - en hoewel het eigenlijk niet kan, moet het toch wel. Het is enerzijds 'ontworteling' en anderzijds 'groei'. Dat kun je natuurlijk niet zo simpel van één en dezelfde plant zeggen. De langzamerhand ontwortelde plant is of gaat dood. En het is vervolgens een andere, nieuwe plant die zal gaan groeien. Welnu, binnen deze beeldspraak over een kerklid kun je toch niet stellen dat hij 'geplant is in de voorhoven van onze God' en daar een proces van ontworteling doormaakt om vervolgens door te groeien op een plek in een andere 'voorhof'? Maar mensen zijn anders dan planten... Zij kunnen ervoor kiezen. Daarom vragen we nu: hoe kan iemand ontworteld raken?

We geven nu twee voorbeelden van individuele overgangen, van een 'hij' en van een 'zij'. En daarbij is er nog meer te noemen, namelijk een bepaald groepsgebeuren dat de ontworteling kan bevorderen (maar daarover in het volgende artikel).

Hij

- a. Het proces kan beginnen als iemand de band aan de kerk als alleen maar traditioneel beschouwt; zo van 'het hoort nu eenmaal zo; dit heb ik van mijn ouders zo meegekregen'. Maar het leeft niet voor hem. Er is sprake van een geestelijke matheid en oppervlakkigheid. Er zijn toch zoveel andere dingen die boeien...! Nee, laat a.u.b. de bijbelstudie erbuiten.
- b. Hij gaat nog wel naar de kerk, maar dat beperkt zich na verloop van tijd tot één keer. Daardoor krijgt hij niet voldoende wapenrusting mee voor de strijd die hij als christen in deze wereld te voeren heeft. Maar blijkbaar *wil* hij ook niet meer strijden. Zoiets heet bij hem al gauw 'je moet niet zo moeilijk doen'. Maar: is hij dan niet ziende blind?
- c. Zijn betrokkenheid bij de kerkdienst neemt intussen steeds meer af. Hij zingt misschien nog mee, maar och, die lippendienst? Waarom toch? Er zijn zoveel mensen die tijdens de lofzang hun mond dicht houden. Hij vindt het ook al gauw te veel moeite om het bijbelboek Ezechiël of 2 Timoteüs op te zoeken - en: wat maakt het nou uit of je de tekst alleen maar hoort of dat je die leest? Soms ben je toch gewoon 'leesmoes'? De vragen en antwoorden van de Catechismus, nou ja, die hoeft je dan ook niet op te zoeken? Laat staan die artikelen uit de Dordtse Leerregels of de Nederlandse Geloofsbelijdenis - gewoon onvindbaar. En... wat maakt dat nou toch uit - je luistert toch? Ook al is het maar met een half oor.
- d. Na de kerkdienst komt er bij hem van napraten over de preek of over andere momenten uit de kerkdienst niets terecht - dat hoeft van hem niet zo. Het was toch al niet boeiend, en waarom zou je over zoiets nu nog door moeten praten? Liever een pittige cd of boeiende dvd. Een gereformeerde krant lezen of een dito weekblad? Hoe bedenkt je het.
- e. Het bezoek van een ouderling - o, hij zegt dat hij je wijkouderling is - levert ook niet veel op. Die man is ook zo kerks, het is allemaal kerk wat je van hem hoort. Laat die man maar bij zieken en bejaarden op bezoek gaan - maar mij mag die overslaan; ik ben jong en zo gezond als een vis. Ik heb hem echt niet nodig.
- f. Maar dan komt er een dag dat iemand tegen hem zegt: Kom ga met mij en doe als ik. En hij gaat mee, hij maakt kennis met een godsdienstige groep waar alles blinkt en schittert. Waar je uit je dak gaat, waar je niet koud vandaan komt. Waar je werkelijk wat beleeft! Waar je ook al gauw meent te kunnen zeggen dat de Geest daar heel actief is en dat je dat kunt zien aan al die activiteiten in zo'n samenkomst. Waar een voorganger optreedt - 'optreedt', ja, het heeft wel wat van een show - die het best gaaf weet te zeggen. En waar de muziek in ieder geval modern is...

- g. Dan keert hij zich om en... hij keert zich af van zijn broeders en zusters. Hij legt zijn gereformeerde belijdenis definitief het zwijgen op - en steekt de kachel aan met de drie formulieren van eenheid. Zijn lied gaat anders klinken: geen psalmen als liederen van Gods verbond. Wél vrije liederen die je raken. Zijn hart gaat harder kloppen. En... zijn herdoop is een kwestie van misschien één stageperiode. Zijn keus voor God mag iedereen straks horen en zien. Maar, wat zal hij nog zeggen over zijn vroegere gemeente?
- h. Zijn afscheid wordt betreurd door de thuiskerk. Daar wordt hij nog een keer aan God opgedragen - maar wie zal hem dat vertellen? Hij zoekt nu een nieuwe geestelijke bagage, die echt bij hem past. Waar hij van opleeft, helemaal van opveert. De nieuwe 'voorhof' is werkelijk een leuk adres.

Zij

Zij is bepaald niet het type van een ongeïnteresseerde persoon. Juist het tegendeel!
 Zij ging vanaf haar jeugd altijd met plezier naar de kerk en deed daar ook belijdenis.
 Zij was serieus in het lezen van de Bijbel en deed goed mee in het verenigingsleven. Zij zong graag liederen over God: psalmen, gezangen, vrije liederen.
 Maar zij ging werken in de stad, ze ging er ook wonen. En natuurlijk naar de kerk.
 Maar toen begon het.
 De preek was keer op keer een niet te volgen droge uiteenzetting.
 De dominee beloofde dat hij gauw eens langs zou komen, maar dat moest na twee jaar nog steeds gebeuren.
 Ouderlingen waren al uit hetzelfde hout gesneden.
 En niemand nodigde haar eens uit op de thee.
 Het was eigenlijk net alsof de fut er uit was in die kerk. Ieder deed maar plichtmatig wat hij of zij altijd al had gedaan.
 Kom, zei ze, ik ga het eens ergens anders zoeken. Bekijken jullie het maar.
 Ze kwam overal en leerde de zondagse kerkverschillen aardig kennen. Ze raakte los van haar 'roots' en voelde zich in haar troosteloosheid en eenzaamheid het beste thuis bij de warmte van... de evangelischen.
 Ja, de herdoop was eerst wel een hobbel. En niet zo'n kleintje ook.
 Maar na verloop van vele maanden smolten haar bezwaren toch weg.
 En toen nam ze haar besluit en schreef haar moederkerk af.
 Met droefheid kennisgenomen van...
 Zij liet zich vol overgave weer dopen. En vol vreugde vervolgde zij haar weg.

...

Zo kán het dus gaan. Er zijn vele andere voorbeelden te geven. Iedere kerkverlater heeft zijn eigen verhaal. Maar één ding is duidelijk: men raakte ontworteld. Los van wat de kerk, 'ons aller moeder', ons heeft geleerd. Los van de wortels...
 Maar kan dat goed gaan?
 In dat proces is hij of zij overigens geen slachtoffer! Ook niet van zichzelf. Hij en zij kiezen bewust. Al weten ze ook best van deze weg als dwaalweg.
 Weg van de kerk - weg van het eeuwenoude geloof van de kerk van alle tijden. Hoe ver zijn ze werkelijk weg? Misschien wordt het hun ooit weer duidelijk, dat ze verder gaan met een ander geloof over God en over zijn verbond en woorden. Dat ze de orde van de heilsweg van God naar eigen geliefen hebben omgebogen.